

Öt éven keresztül figyelemmel kísérni, értékelni egy folyamatot, melynek során egy néhány fős kutatócsoport sikerrel épít hazai és nemzetközi hálózatot, az értékelő számára – túl azon, hogy örömmel nyugtázza a meggyőző kutatási és tudományszervezői eredményeket – alkalmas annak mérlegelésére is, hogy a kutatás koncepcióját és irányait meghatározó tudományfogalom vonzó-e, versenyképes-e a hazai és a nemzetközi tudományos térben, ahol a csoport a maga számára lehetőséget pillantott meg. Tusor Péter vezető kutató és csapata, az MTA PPKE „Lendület” Egyháztörténeti Kutatócsoport kezdettől fogva kitarított a meggyőződés mellett: munkájuknak nem célja a direkt „nemzeti tudatformálás”, sem pedig a könnyű megtérülésre irányuló „tudománynépszerűsítés”, az eredményeket meghamisítóan leegyszerűsítő PR-tevékenység. Egyszerűbben fogalmazva: nem foglalkoztatja őket sem a politikai, sem a közvetlen üzleti haszon. Hisznek a tudomány rendszerszerű létezésében, önsúlyában, erejében – és tudják, hogy a tudományon kívüli járulékos célok fő helyre emelése mindig az elbizonytalanodás jele és a kiszolgáltatottság növekedésének újabb állomása. Mindez a művelt terület és a tárgy természetéből adódik: a vatikáni és egyéb egyházi őrzőhelyek levéltári és könyvtári viszonyaiban eligazodni magában is rendkívül bonyolult feladat, évekbe kerül, amíg egy bármily kiváló felkészültségű fiatal kutató egyáltalán rátalál a saját irányára, anyagára, kontextualizálni tudja az őt foglalkoztató problémákat. A kutatócsoport legnagyobb vállalása és legnagyobb eredménye véleményem szerint éppen az, hogy ebben felmérhetetlenül nagy segítséget tudott adni az újabb, ezután következő generációknak. Iratkiadásaik és segédleteik sorozata ma szabadpolcos anyag a vatikáni levéltár kutatótermében, ami nemcsak azt jelenti, hogy sikerült kapcsolódni a Fraknoi Vilmos által teremtett hagyományhoz, hanem az is, hogy kitartó munkával át tudták hidalni a 20. század második felében megnyílt emlékezetszakadást, a Regnum folyóirat megszűnésével és a nagy reményekkel induló egyháztörténeti kutatások derékba törésével védekező – olykor éppen csak túlélő – pozícióba szorult kutatási irány ismét termékeny és megtermékenyítő tud lenni. Két vonatkozásban is. A külföldi kollegák számára adatszolgáltató jelenlétük biztosítja a magyar tudományosság szempontjainak képviselését, ami azért fontos, mert örök tapasztalat: ha ilyen képviselő nincs, a szomszéd vagy távolabbi országok kutatói fogják jól-rosszul, de még a legjobb esetben is hiányosan, a kontúrokat elrajzolva megírni azt, amit nekünk kellett volna. Másfelől: a hazai tudományos diskurzus több területét (történettudomány, politikai eszmetörténet, irodalomtörténet) meghatározóan és kiegyensúlyozóan befolyásolja, alakítja az általuk képviselt szemlélet és érdeklődési irány. A konkrétumokra térve: az öt évvel ezelőtti vállalásoknak két fő iránya volt, a bécsi kezdeményezésű egyháztörténeti adatgyűjtés-és feldolgozás során megfelelően képviselni a magyar tudományosságot, valamint erős római jelenlétükkel egyenrangú partneri viszonyt kiépíteni a nemzetközi egyháztörténeti kutatás ottani vagy oda delegált intézményeivel. Egy kutatási projekt sikeressége főként a publikációkon mérhető le. A bécsi kezdeményezés (a Habsburg Monarchia 1804–1918 közötti időszakra vonatkozó püspöklexikona, valamint az ugyanezen időszakban a bécsi Frintaneumban tanult elitképző intézményében tanult, de főpapi rangig nem jutott csoport adattára) a program lezárásáig nem öltött testet publikációkban. Ez azonban nem az MTA PPKE „Lendület” Egyháztörténeti Kutatócsoport hibája – ők a munkából rájuk eső részt elvégezték, megfelelően dokumentálták; a kiadási illetve munkaszervezési nehézségek (osztrák és szlovák részről) várhatóan megoldódnak a következő években. A vatikáni kutatási irány viszont a vártnál is nagyobb sikereket hozott. Több félbemaradt adatgyűjtő kezdeményezést fejezett be a kutatócsoport, a munka során új területeket is nyitott, a vezető kutató nagy összegző munkája a barokk pápaság történetéről alapvető kézikönyve lesz a nemzetközi kutatásnak. Az eredeti vállalásban tervezett 12 kötetből 5 megjelent, 4 az idén jelenik meg (szerkesztési ill. tördelési fázisban vannak), viszont a publikációs listán 7 olyan kötet szerepel, amelyek nem voltak megtalálhatók az öt évvel ezelőtti munkatervben – mindez pedig azt mutatja, hogy a kutatócsoport munkája menet

közben is alakult, módosult. Szembeötlő és örvendetes, hogy az eredetileg kora újkori és 19. századi irányok mellett megjelent a késő-középkori terület, és megerősödött a legújabb kor magyar egyházi kapcsolatainak kutatása. Az előbbi komoly tudományos hiátust pótol, az utóbbi (főként a két háború közötti kelet-európai pápai nunciaturák anyagának feldolgoása) széles körű érdeklődésre tarthat számot.

Példaadó, ahogyan a kutatócsoport a modern média-eszközökkel élt, honlapjuk informatív, adatgazdag, de nem mozdul el sem a tudományos, sem az egyházpolitikai hírportál modelljei felé. Sorozataik (Collectanea Vaticana Hungariae, Collectanea Studiorum et Textuum) jelentős része letölthető, kereshető formában segíti a kutatást. Munkájuk során sok fiatal kutatót tudtak bevonni, motiválni a tudományos pálya megkezdésére, nyári akadémiaik különösen sikereseknek mondhatók. A hazai (köztük az intézményen belüli másik két akadémiai kutatócsoport) és a nemzetközi kapcsolatok építése imponáló (a bécsi partnerintézmény mellett a Pápai Történeti Bizottság és a római Német Történeti Intézet említendő), az egész közép-európai térség tudományos intézményhálózatát megmozgatták, konferenciaszerepléseik felsorolását a beszámoló mellékletei tartalmazzák – közülük a pécsi Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson tartott szimposiumot emelném ki, ahol a szűkebb szakmai körön kívüli közönség számára is rendkívül vonzóan tudták megfogalmazni munkájuk motiváló tényezőit és főként jövőbeli perspektíváit. (Vatikáni magyar történeti kutatások a 21. században – a kötet remélhetőleg hamarosan megjelenik.)

Ez utóbbi szempontok jelzik a jövőbeli tervek megalapozottságát is. Tusor Péter részletes kutatási tervet készített a következő öt éves időszakra, amiből az mindenképpen kiderül, hogy munka bőven volna, s hogy nagy vesztesége lenne a magyar és a nemzetközi tudományos életnek, ha a kutatócsoport által megkezdett tudományos hálózatépítő tevékenység nem folytatódna. A kutatási koncepció ki is mondja: a távlati cél a magyar állam által újjászervezendő Római Magyar Történeti Intézet szakmai alapjainak megteremtése. Alapvetően fontosnak látom, hogy abban az átmeneti időszakban, amíg nem áll fel az intézet, e munkát az MTA finanszírozza; főként a személyi (kutatói) alkalmazások és a Lendület program keretében megindult könyvsorozatok, forráskiadvány-sorozatok fenntartása elengedhetetlen. Az MTA PPKE „Lendület” Egyháztörténeti Kutatócsoport fennállásának öt éve alatt kiváló munkát végzett, megalapozott tehát várakozásuk és reményük, hogy a munkát folytathatják. A bíráló pedig abbeli reményét fejezi ki, hogy történelmi távlatban az újraintézményesülés nem pályázati rendszerben, hanem tervezhető, biztos költségvetési források birtokában zajlik majd.